

Uskonnonopetus moniuskontoisessa yhteiskunnassa

Dos. Jyri Komulainen

Lokakuu 2012

Tausta pohdinnoilleni

- Tutkimustausta uskontoteologiassa sekä kontekstuaalisissa teologioissa (erityisesti Intia)
 - 2004-2010 uskonnon didaktiikan yliopistonlehtorina Helsingin OKL:ssa
- Kehittelin luennoillani uskonnon didaktiikan teoriaa, jonka kulmakivinä:
- a) Traditiosidonnainen opetus (oman uskonnon opetus paljastui hämmästyttävän ajanmukaiseksi malliksi)
 - b) Narratiivinen teologia
 - c) Kriittinen pedagogiikka
- Esimerkki siitä, miten uskonnolliset traditiot mukaan, sillä *voivat* antaa merkittävän yhteiskunnallisen kontribuution (vrt. Charles Taylor, Jürgen Habermas)

Narraatio yksilöllisenä ja yhteisöllisenä kategoriana

- Ihminen narratiivinen olento:
 - ”Elämä ilmaisee itsensä tarinoina ja kaikkein aidoimmin ihmiset kohtaavat toisensa elämästä kertomiensa tarinoiden muodossa.” (Martti Lindqvist: *Keskeneräisyyden puolustus*, 1999, s. 20)
- Uskonnolliset traditiot usein *par excellence* narratiivisia (vrt. filosofia/et):
 - myytit
 - kertomukset uskonnon perustajista ja uudistajista (esim. Buddhan elämä, Martti Lutherin toiminta)
 - kertomukset tarjoavat maailmanselityksiä, oikean toiminnan malleja (esim. Kristuksen seuraaminen, Muhammadista kertovat hadithit)

Uskonnollisten narraatioiden merkitys

- Uskontojen kartaston muutokset → esim. kristinuskon kasvu globaalissa etelässä
- Uskontojen ”paluu” → esim. 9/11 -jälkeinen kansainvälinen politiikka
- Kaksi momenttia Euroopan muutoksissa:
 - Maahanmuuttajien uskonnot = Usein yhteisölliset traditiot
 - Postmoderni spiritualiteetti à la *I am spiritual, not religious* = Mikä toimii minulle

Moniuskontoinen yhteiskunta

- Monia ”narraatioita”, joiden kautta ihmiset / yhteisöt tulkitsevat elämäänsä
- Uskontojen merkitys yhteiskunnan näkökulmasta (sekularismi himmentänyt, mutta ollaan löytämässä uudelleen):
 - Tarkistus yhteiskunnallisille arvoille (transsendenssi)
 - Uskonnot otettava vakavasti pitkäikäisinä teorioina todellisuudesta
- Muistettava uskontojen sisäinen moninaisuus (monta tapaa olla kristitty, muslimi etc.)

Uskontodialogin edellytyksistä

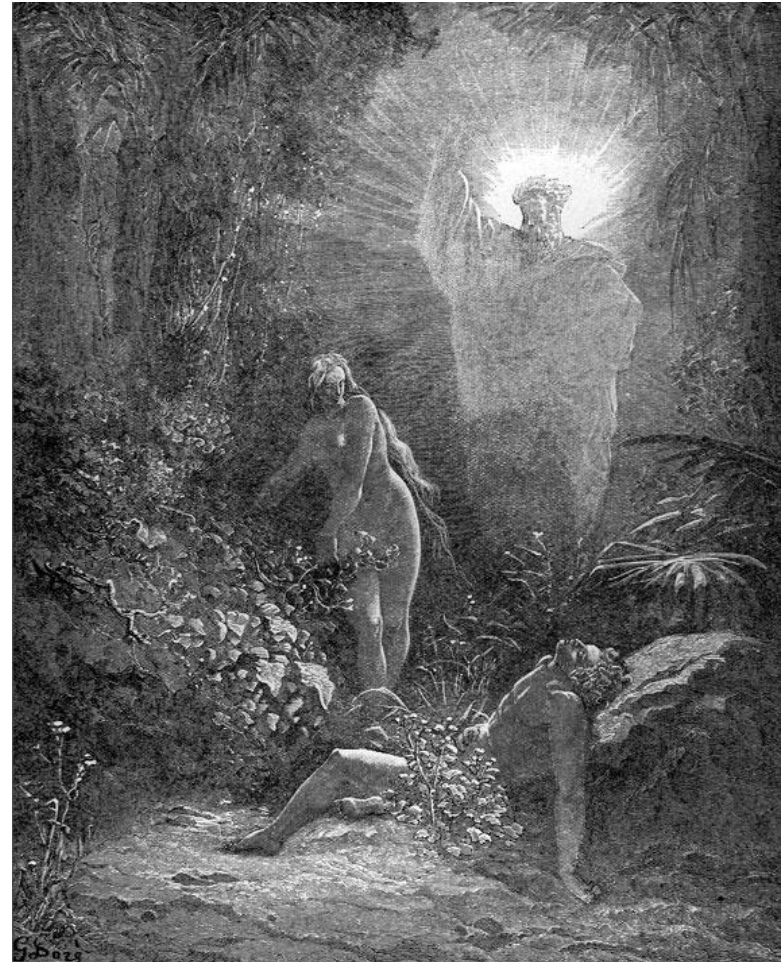
- Selkeä *identiteetti* voimavara vuoropuhelussa → uskontokasvatuksen merkitys moniuskontoisessa yhteiskunnassa
- Avoimessa yhteiskunnassa ohjattava avoimeen mutta sitoutuneeseen identiteettiin → uskontokasvatus lapsen oikeutena

Suomalaisen uskonnonopetusmallin avaamat mahdollisuudet

- Oman uskonnon opetus (eikä esim. 'tunnustukseton', 'objektiivinen'):
 - Lähtökohta *oppilaan* oma traditio
 - Positiivisen uskonnonvapauden hengessä otetaan uskonnolliset perinteet tosissaan
 - Haaste: missä tila uskontodialogiin?
 - Ainesta luokan yhteisillä tunneilla, esim. juhlaperinteiden kautta (joulu, ramadan etc.)
 - Koulun juhlat
 - Yhteiset dialogitunnit? (Hallinnollisesti täysin mahdollisia)

Kristillisestä identiteetistä

- Esimerkki, jonka periaatteet soveltuvat myös muiden uskontojen kohdalla
- Miten ”opitaan” kristinuskoa?
 - Raamatun kertomukset
 - Tutustuminen kirkolliseen elämään (esim. kirkkovuoden juhlat)

Oppiminen kertomusten avulla

- Etiikka ja Raamatun kertomukset yhdistettävä!
 - Taustalla oma havaintoni normaalikoulussa
- Esim. Joosef-kertomus (Gen. 37-50):
 - Veljeskateus, Jumalan johdatus ja anteeksiantamus koston sijaan → Peilipinta omille pohdinnoille
 - Unien merkitys: johdatus toisenlaiseen maailmaan → haastaa oppilaat avaamalla toisenlaisen maailman

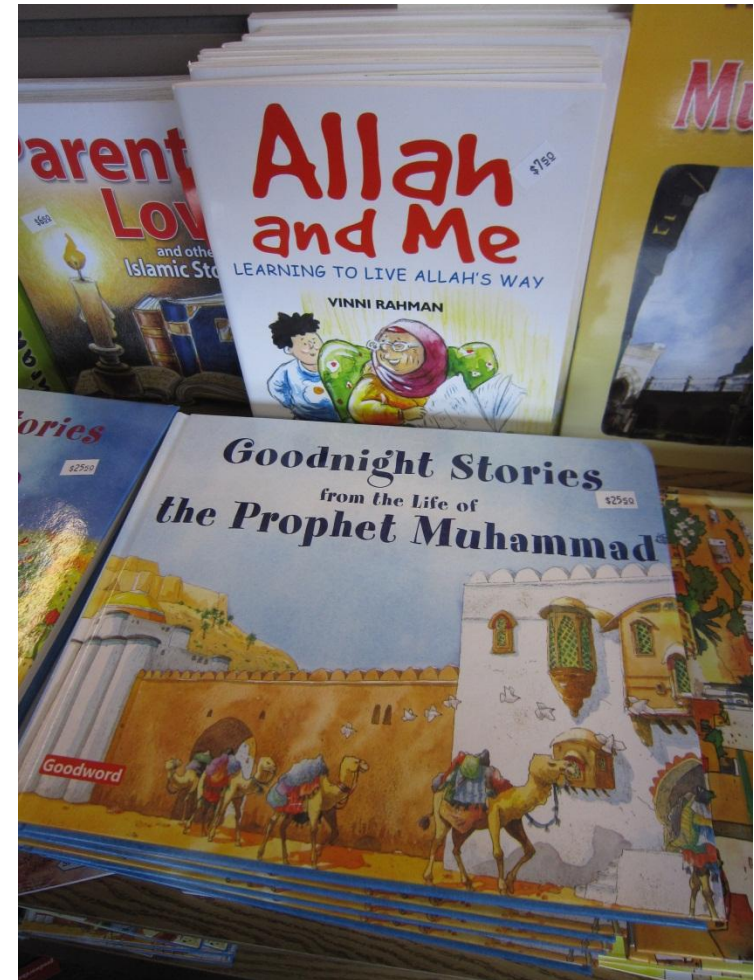
Raamattu dynaamisena tekstinä

- Raamatun kertomusten ”uudelleenkertominen” (*re-telling*):
 - uskollisuus alkuperäiselle kertomukselle mutta uusia tulkintoja uusissa tilanteissa:
 - vrt. esim. Brasilian perusyhteisöt, Martin Luther King
 - Mitä kertomuksia moniuskontoisessa tilanteessa?
 - Esim. vieraanvaraisuus ja rajojen ylittäminen-teemana: Aabrahamin kolme vierasta Mamren tammistossa (1 Moos 18), laupias samarialainen (Lk. 10), Pietari ja Cornelius (Apt. 10)
- Rohkeutta Raamatun kertomusten äärellä → lasten oikeus saada *elävinä teksteinä* kertomukset, jotka muokkanneet maailmaamme

Narratiivisuus maailmanuskontojen opetuksessa

- Kokemus Norssista: Rigveda
 - Peruskoulussa syytä korostaa uskontojen myyttis-narratiivisia sekä myös rituaalisia ja materiaalisia ulottuvuuksia: (vrt. Ninian Smart)
 - Peruskertomusten kertominen *kertomuksina*: esim. Gautaman lapsuus, askeettiset vaellukset ja valaistuminen; Muhammadin saamat ilmestykset
 - Uskontojen rituaalien tarkkaileminen videon tms. kautta: lapset näkevät, miten esim. hindut tai muslimit *toimivat*
 - Erilaisten uskontoon liittyvien *materiaalisten* esineiden tarkastelu (esim. Buddhan patsas) ja vierailut konkreettisiin paikkoihin (esim. moskeija)
- Kaikenlaisen havaintomateriaalin, erityisesti audiovisuaalisen keskeinen merkitys

Entäpä uskontojen kohtaaminen?

- Judith A. Berling (2004, 63) kiteyttää monikulttuurisen oppimisen perustavoitteet seuraavasti:
 - 1) Building on the diversity of learners' experiences
 - 2) Empowering learners by developing their voice and agency
 - 3) Entering other worlds, through arts, text, or narrative
 - 4) Engaging understanding and interpretation of the distinctive ways in which religions represent themselves
 - 5) Developing linguistic flexibility through mutually critical conversation
 - 6) Establishing mutually respectful relationship, learning to stand with others

”Emme saa koskaan
tehdä asioita
turvallisiksi. Nämä ovat
mysteereitä ja
olisimme [...]
epärehellisiä, jos
teeskentelisimme, että
voimme selittää ne
pois. Antaa lasten pitää
ne, he saattavat
ymmärtää, vaikka me
emme.” (S. Weightman)

Akateemista taustaa

- Postkolonialistinen tutkimusote:
 - Valistuksen projektin ”parokiaalisuus” ja eurosentrisyys ymmärretty
 - Autenttinen uskontodialogi ei voi tapahtua ”ei-kenenkään-maalla”
- Teologian uudemmat teoriat:
 - Vapautuksen teologia
 - Väkivallattomuutta sekä vastakulttuurisuutta korostavat teologiset mallit (esim. René Girard)
→ kristinuskon *poliittinen* ulottuvuus oivallettu

Kriittinen pedagogiikka pedagogiseksi taustateoriaksi?

- Missä mielessä kriittinen pedagogiikka ”kriittistä”?
 - pyrkii tiedostamaan, miten tieto ja vallankäyttö kytkeytyvät toisiinsa
 - korostaa kamppailua demokratian ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolesta sekä vuoropuhelua opetussuunnitelman ja yhteiskuntatieteiden välillä
 - valmis kyseenalaistamaan vallitsevan tietokäsityksen
 - Paulo Freire: Kasvatuksen tavoitteena tietoiseksi tekeminen (*conscientização*)
- Ks. esim. Juha Suoranta: *Radikaali kasvatus* (2005)

Summa summarum: ”Oman uskonnon opetus” voimavaraksi

- Seuraavat pohdintani:
 - 1) ottavat nykyisen uskonnonopetus-mallin positiivisena lähtökohtana
 - 2) nousevat kristillisen tradition perustalta
 - 3) paikantavat uskonnonopetuksen kriittistä funktiota myöhäiskapitalistisessa yhteiskunnassa

(1) Tietoteoreettisesti kriittistä uskonnonopetusta

- Tavoitteena ”toisin ajattelemisen taito”:
 - Usein eksplisiittisesti uskonnollisten traditioiden pohjalla (esim. Jeesuksen julistuksen *metanoiete*)
 - Maailmankatsomusten radikaali erilaisuus (toiseus) saa haastaa oppilaan ajatusmaailman

Postkolonialistinen näkökulma

- Tiedon ja vallan kytkökset
 - Sekulaari järki myös partikulaarinen näkökulma
 - Ns. maailmanuskontojen sisäinen monimuotoisuus:
 - Varsinkin uskontojen ymmärtämisessä stereotypiat rasisitteena, esim.
 - Hindulaisuus ymmärretty *advaita vedantan* ehdoilla monismina
 - Islam mielletty ”itsemurhapommittajien” kautta
- Uskonnonopetuksen purettava stereotypioita

(2) Yhteiskunnallisesti kriittistä uskonnonopetusta

- Ideologiakriittisyys:
 - Uusliberalismi: tekee vapaista markkinoista aikamme epäjumalan (*extra mercatum nulla salus*, vrt. Matt. 6:19-24)
 - Fundamentalismi: absolutisoi äärellisen
- Sosiaalieettinen vastuu:
 - Narraatiot moraaliressurssina (alakoulu: esim. Laupias Samarialainen)
 - Elämän pyhyden transsendentti perustelu

(3) Eksistentiaalisesti kriittistä uskonnonopetusta

- Kr. *krisis* = erottaminen, ratkaisu, arvostelu
- Valmiuksia arvioida maailmankatsomuksia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä kriittisesti
- Tila pohtia ns. perimmäisiä kysymyksiä
- Uskontojen lukutaito:
 - Myöhäiskapitalistinen uskontojen valintamyymälä vaatii 'kuluttajansuojaa'
 - Globaalit valmiudet

Kirjallisuutta

- Berling, Judith A.: *Understanding Other Religious Worlds: A Guide for Interreligious Education*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 2004.

- D'Costa, Gavin: *Theology in the Public Square: Church, Academy and Nation*. Oxford: Blackwell, 2005.

- Komulainen, Jyri: "Kriittinen uskonnonopetus tulevaisuuden avaimena". — *Religionens återkomst: Brutningspunkter i kyrkan, religionen och kulturen / Uskonnon ylösousemus: Kirkon, uskonnon ja kulttuurin murros*. Toim. Tuomas Martikainen & Ville Jalovaara, Magma-Studie 4/2010, s. 63-70.

http://www.magma.fi/images/stories/reports/ms1004_religionen_web.pdf

- Komulainen, Jyri: "Uskontokasvatus kristillisestä näkökulmasta". — *Reseptio* 1/2008, 90-109.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/10FE7C6FC73BEDC2C22576F2004102B3/\\$FILE/Reseptio1_2008.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/10FE7C6FC73BEDC2C22576F2004102B3/$FILE/Reseptio1_2008.pdf)

- Komulainen, Jyri: "Uskontoteologian anti uskonnon didaktiikalle". — *Ainedidaktiikan ja oppimistutkimuksen haasteet opettajankoulutukselle*. Julkaisusarja B: 75. Turku: Turun opettajankoulutuslaitos 2005, s. 295-302.

Enemmän kirjallisuusviitteitä em. artikkeleissani.